

Fjodor Mihajlovič Dostojevski
DNEVNIK PISATELJA
Izbor kratke proze in esejev
Izbor publicističnih besedil

prevedli Urša Zabukovec, Borut Kraševac
in Aleksander Skaza

Dnevnik pisatelja F. M. Dostojevskega je v vsej svetovni literaturi nekaj edinstvenega – tako z literarnozvrstnega kot s širšega filozofskoestetskega vidika. To je predvsem »dnevnik pisateljevega duha«, ki ga vznemirja tako »fantastičnost« vsakdanjih »tekočih« pojavov kot skrivnost in nerazrešljivost »večnih vprašanj«. *Dnevnik pisatelja* združuje v sebi tako publicistične kot kritiške in literarnoumestniške žanre v skladu s pisateljevo izjavo v *Uvodu Dnevnika pisatelja* za leto 1873, da bo v *Dnevniku* »govoril o vsem, kar ga bo zanimalo ali pripravilo k razmišljanju«. V njem se Dostojevski »pogovarja sam s seboj in v lastno zadovoljstvo«, predvsem pa s svojim bralcem, njemu je *Dnevnik pisatelja* tudi namenjen. Vendar naj bi ta bralec ne bil kdorkoli, marveč predvsem njegov ruski sodobnik, tisti, ki razmišlja o temeljnih pojavih ruskega življenja in jih skuša razumeti, do resnice pa poskuša priti v odkritem dialoškem disputu na osnovi argumentov.

Naravnost besede F. M. Dostojevskega na sprejem pri »sodobnem ruskem bralcu« povzroča sodobnim izdajateljem *Dnevnika pisatelja*, ki naj bi bil dostopen širšemu krogu bralcev, nemajhne težave. Obilica besedil, posebno tistih publicistične narave, je v *Dnevniku pisatelja* v veliki meri vezana na razmere in probleme devetnajstega stoletja, zato obstaja nevarnost, da bi se sodobni bralec lahko izgubil v gozdu njemu oddaljenih dejstev in bi prezrl temeljno sporočilo pisatelja Dostojevskega. Študentska založba, izdajatelj slovenskega prevoda *Dnevnika pisatelja*, se je zaradi tega odločila, da bo izdala izbor pisateljevih del iz *Dnevnika pisatelja* in priporočila uredniku, naj pri izboru upošteva tako pomembnost kot aktualnost posameznih pisateljevih del. Urednik je upošteval odločitev založbe in pri pripravi izdaje poiskal nasvet tudi pri

izjemnem poznavalcu Dostojevskega – pri svojevrstnem filozofu Mihailu Bahtinu.

Mihail Bahtin nas v svojem klasičnem delu *Problemi poetike Dostojevskega* (1963) opozarja, da Dostojevski ni samo pisatelj-umetnik, marveč tudi publicist-mislec, ki je objavljajal temu ustrezne članke v revialnem tisku in *Dnevniku pisatelja*. V teh člankih je Dostojevski svoje filozofske, religiozno-filozofske, socialno-politične in druge ideje izražal kot popolnoma svoje trditve v sistemno-monološki ali retorično-monološki – povsem publicistični obliki. Ideje Dostojevskega misleca, vključene v njegove polifonske romane, spremenijo samo obliko svojega bitja, preoblikujejo se v podobe idej – združijo se v nerazdružljivo enotnost s podobami ljudi (Sonje, Miškina, Zosime – na eni strani), osvobajajo se svoje monološke zaprtosti in dokončnosti, vstopajo v dialog z drugimi podobami idej (Raskolnikova, Ivana Karamazova – na drugi strani). – Ta Bahtinova ugotovitev in raziskave nekaterih drugih preučevalcev Dostojevskega ter pozorno branje *Dnevnika pisatelja*, v katerem so poleg publicističnih del tudi literarnoumetniška dela, nas vodijo k spoznanju, da nam *Dnevnik pisatelja* ob osebnih, upoštevanja in vsega spoštovanja vrednih pogledih publicista ponuja tudi pisateljeve umetnine, na katere smo najprej in predvsem pozorni, ko pomislimo na velikega Fjodorja Mihajloviča Dostojevskega. Osebna mnenja Dostojevskega, zapisana v njegovih publicističnih delih so zamejena z obdobjem, v katerem je deloval, z interesi njega samega in njegovih somišljenikov, z njegovo na probleme časa vezano ideologijo. Tudi ta mnenja se sicer znajdejo v njegovih umetniških delih, vendar se tam dvignejo nad avtorjevimi omejenimi, ozko osebnimi in konfesionalnimi vidiki v umetniško mnogoznačnost besede različnih osebnosti in njihovih vidikov – v večno nedokončan in aktu-

alen dialog o temeljnih filozofskih, religioznih, socialnih in moralnih vprašanjih, v večnost »prekletega vprašanja«: »Kaj je resnica in kaj laž?«

Urednik je na temelju tega izhodišča in z mislijo na sodobnega bralca izpeljal svojevrstno »dekonstrukcijo« kompleksne celovitosti *Dnevnika pisatelja* in se odločil (z ne povsem potešenim dvomom!), da predlaga založbi, naj izda *Dnevnik* Dostojevskega.

Prvovrstni filozofski noveli sta *Bobek* in *Sanje smešnega človeka* ter »fantastična novela« *Krotko dekle* in kratka prozna dela, o katerih bi lahko rekli, da so na meji med umetniško literaturo in publicistiko (orisi *Miniature* in črtice *Deček z ročico*, *Deček pri Kristusovem božičnem drevescu*, *Kmet Marej* in *Stoletnica*). Misel na žanrsko raznolikost *Dnevnika pisatelja* in še bolj na pomembnost pisateljevih stvaritev tako z idejnega kot estetskega vidika pa nas je nagovorila, da smo v prvo knjigo vključili tudi miselno in estetsko bleščéča eseja *Samo laž lahko reši laž* in *Puškin*, posvečena velikanoma svetovne književnosti Miguelu de Cervantesu Saavedri in Aleksandru Sergejeviču Puškinu.

V knjigo smo poskušali uvrstiti predvsem tista publicistična in kritiška dela, ki se navezujejo na tematiko kratkih proznih del iz tega izbora in še posebej na idejno sintezo F. M. Dostojevskega v eseju *Puškin*, pisateljevem zadnjem zapisu »nove Besede«. Tako smo poskušali ohraniti temeljne teme estetskega humanizma F. M. Dostojevskega in še posebej tematiko nekaterih dihotomij, ki so vznemirjale pisatelja, ko je razmišljal o usodi človeka, Rusije in človeštva (ideja nesmrtnosti in ateizem, Rusija in Evropa, inteligenca in ljudstvo, katolištvo in socializem, rusko mesijanstvo in »vsečlovek«). Z izborom smo poskušali ohraniti tudi izjemno zapletenost pisateljeve osebnosti tako

s psihološkega kot zgodovinskega in filozofskega, še posebej idejno-estetskega vidika. Upoštevali smo pri Dostojevskem vedno prisotno zatajeno misel nekdanjega revolucionarnega »petraševca« (v besedilih kot so na primer *Ena od sodobnih prevar*, *Nekaj besed o George Sandovi*, *Smrt Nekrasova*) kot Dostojevskega konzervativnega »počvenika«, ki v obdobju po katorgi zaide tudi v miselnost skrajne reakcije (v člankih kot so *Sanjarije o Evropi*, *Utopično razumevanje zgodovine*, *Ali prelita kri odrešuje?*). Na ta način smo poskušali ohraniti raznovrstnost pisateljeve misli ob upoštevanju predvsem tistih sporočil in razmišljanj »največjega duhovnega revolucionarja devetnajstega stoletja« (kot ga označuje Konstantin Močulski), ki vznemirjajo posredno ali neposredno sodobnega človeka v kriznih časih na začetku tretjega tisočletja tako v Rusiji kot v svetu.

V upanju, da bo tudi vas, dragi bralci, *Dnevnik pisatelja* vznemirjal in v vseh pogledih duhovno razgibal, vam priporočamo, da preberete naš izbor. Ne bo vam žal.

Bobek

prevedla Urša Zabukovec

Tokrat objavljam *Zapiske neke osebe*. To nisem jaz, to je povsem druga oseba. Mislim, da drugega predgovora ni treba.

Zapiski neke osebe

Semjon Ardaljonovič mi predvčerajšnjim kot nalašč pravi:

»Ivan Ivanič, povej mi, lepo te prosim, boš ti sploh kdaj trezen?«

Čudna zahteva. Ni me užalil, sem plah človek; pa so me vseeno, poglejte, kar v norca spremenili. Slikar je čisto slučajno naslikal moj portret: »Navsezadnje, mi pravi, si le literat!« Privolil sem, pa ga je razstavil. Zdaj pa berem: »Pridite, ogledajte si ta bolezenski obraz, ki spominja na norost.«

Kar naj, pa vendar – kar takole v časopisu? V časopisu mora biti vse plemenito; potrebni so ideali, tu pa ...

Vsaj posredno bi povedal, za to imaš primeren slog! Ne, posredno noče več. Dandanes humor in lep slog izginjata, namesto duhovitosti imamo zmerljivke. Nisem užaljen: kot literat nisem bogve kaj, se pravi za znoret' dober. Napisal sem povest, pa je niso objavili. Napisal sem feljton, pa so ga zavrnilo. Kup feljtonov sem znosil po uredništvih, a sem bil povsod zavrnen: »Soli vam manjka,« so mi rekli.

»Kakšno sol pa bi vi,« sem posmehljivo vprašal, »atiško morda?«

Me niti ne razumejo. Več prevajam za knjigarnarje iz francoščine. Pišem tudi oglase trgovcem: »Redkost! Rdeči čaj z lastnih plantaž ...« Za panegirik njegovi ekscelenci pokojnemu Petru Matvejeviču sem pokasiral mastne denarce. Po naročilu knjigarnarja sem napisal *Umetnost, kako ugajati damam*. V življenju sem izdal kakih

šest primerkov tovrstnih knjig. Rad bi zbral Voltairove bonmo*, pa se bojim, da bo to za naše preveč suhoparno. Kakšen Voltaire neki! Danes je treba s kolom, ne pa z Voltairom! Še zadnje zobe so drug drugemu izbili! No, to pa je tudi vsa moja literarna dejavnost. Edino še pisma, za katera mi nič ne plačajo, pošiljam po uredništvih in jih podpisujem s polnim imenom. Kar naprej svarim, dajem nasvete, kritiziram in kažem pravo pot. Prejšnji teden sem v neko uredništvo poslal že štirideseto pismo v zadnjih dveh letih! Štiri rublje sem pognal samo za znamke. Slab značaj imam, to je tisto.

Mislim, da me slikar ni naslikal zaradi literature, ampak zaradi dveh simetričnih bradavic, ki jih imam na čelu: pravi fenomen, baje. Idej nimajo, zato pa s fenomeni rinejo naprej. Pa kako sta se mu na portretu posrečili moji dve bradavici – kot živi! Sami temu pravijo realizem.

Kar pa zadeva blaznost, pa naj povem, da so jih pri nas lansko leto kar nekaj prišteli med norce. In v kakšnem slogu: »Tak samorasel talent ... na koncu pa se je izkazalo ... sicer pa bi morali že zdavnaj predvideti ...« To je še dokaj premeteno; z vidika čiste umetnosti bi se dalo še pohvaliti. No, nenadoma pa so se pojavili še pametnejši. Saj, ob pamet te znajo spraviti, pametnejšega pa še nikogar niso naredili.

Najpametnejši je po moje tisti, ki ima samega sebe vsaj enkrat na mesec za bedaka – te sposobnosti danes več ne poznamo! Prej se je bedak v skrajnem primeru vsaj enkrat na leto zavedel, da je bedak, danes pa – kje neki! Celo tako so zapletli zadeve, da ne ločiš več med pametnim in bedakom. Zanalasč so tako naredili.

* Iz fr. »bons mots« – dovtipi. (V kolikor ni navedeno drugače, so vse opombe prevajačeve.)

Na misel mi pride španski dovtip o tem, kako so Francozi pred dvema stoletjema in pol zgradili prvo norišnico: »Vse svoje norce so zaprli v posebno hišo in zdaj verjamejo, da so sami pametni.« V resnici pa s tem, ko nekoga zapreš v norišnico, še ne dokažeš svoje pameti. »K. je zblaznel, torej smo mi zdaj pametni.« Ne, to še ne pomeni tega.

Sicer pa, hudiča ... Kaj sem se zdaj tako razvezal s to svojo pametjo? Samo nergam in nergam. Celo služkinja me ima čez glavo. Včeraj se je oglasil prijatelj: »Slog se ti je spremenil,« pravi, »razsekan je postal. Kar sekaš in sekaš – najprej vrineš en stavek, nato še enega, potlej še v oklepajih nekaj dodaš, nakar spet sekaš in sekaš ...«

Prijatelj ima prav. Z mano se dogaja nekaj čudnega. Značaj se mi spreminja in glava me boli. Začenjam videti in slišati nekakšne čudne stvari. To niti niso glasovi, ampak kot da bi bil nekdo poleg: »Bobek, bobek, bobek!«

Kakšen bobek neki? Razvedriti se moram.

Šel sem se razvedrit, znašel sem se na pogrebu. Daljni sorodnik. Sicer kolegijski svétnik. Vdova, pet hčera, sama dekleta. Koliko jih morajo stati že samo njihovi čevlji! Pokojnik je služil, zdaj pa – pokojninica. Zategnile bodo pas. Pri njih nikoli nisem bil ljubeznivo sprejet. Sicer tudi v tem primeru ne bi prišel, če ne bi šlo za izreden primer. Sprevod sem skupaj z drugimi pospremil do pokopališča; vsi se me oholo izogibajo. Moja uniforma je res bolj slaba. Kakih petindvajset let, se mi zdi, že nisem bil na pokopališču. To ti je še prostorček!

Kot prvo – duh. Kakih petnajst mrtvecev se je zbralo. Mrtvaški prti različnih cenovnih razredov, celo dva katafalka – prvi za nekega generala, drugi za neko graščakinjo. Veliko žalostnih obrazov, veliko tudi narejene žalosti, pa tudi precej odkrite veselosti. Duhovništvo se nima nad čim pritoževati: zaslužek je. Ampak duh, duh! Ne bi si želel biti tukajšnji duhovnik.

Na obraze mrtvecev sem pogledoval previdno – nisem se zanašal na svojo rahločutnost. So mehka obličja, so pa tudi neprijetna. Nasmeški so na splošno neprijetni, pri nekaterih celo prav posebno. Ne maram jih; sanjajo se mi.

Med mašo sem odšel iz cerkve na zrak; dan je bil mračen, vendar suh. Tudi hladno je bilo, a kaj – saj je vendar že oktober. Sprehodil sem se med grobovi. Različni cenovni razredi. Tretji razred po trideset rubljev: spodobno, pa še drago ni preveč. Prva dva razreda sta v cerkvi in predverju: za to moraš mastno plačati. V tretjem razredu so tokrat pokopavali šest ljudi, med njimi generala in graščakinjo.

Pokukal sem v grobove – groza! Voda, in to kakšna! Popolnoma zelena in ... Pa kaj bi o tem! Grobar jo je brez predaha črpal iz groba. Dokler je trajala maša, sem šel malo pohajkovat za vrata. Tu je zdaj ubožnica, malo naprej gostilna. Celo še kar dobra gostilnica: imajo prigrizke in vse drugo. V njej se je nagnetlo tudi mnogo pogrebcev. Opazil sem veliko veselosti in iskrene živahnosti. Prigriznil sem in nekaj spil.

Nato sem lastnoročno sodeloval pri prenašanju krste iz cerkve do groba. Zakaj mrtveci v krstah postanejo tako težki? Pravijo, da zaradi zakona inercije, da telesa neka ne upravlja več sam lastnik ... oziroma nekakšna neumnost v tem stilu; sprto z mehaniko in zdravo pametjo. Ne maram, kadar se ljudje s čisto navadno, osnovno izo-

brazbo silijo reševati strokovne zadeve. To se pri nas dogaja vse povprek. Civilisti radi presoјajo o vojaških in celo feldmaršalskih zadevah, ljudje s tehnično izobrazbo pa imajo največ povedati o filozofiji in politični ekonomiji.

Na zadušnico nisem šel. Ponosen sem – in če me sprejemajo le v skrajni nuji, zakaj bi se potlej vlačil po njihovih kosilih, pa čeprav pogrebnih? Ne razumem le, zakaj sem ostal na pokopališču; sedel sem na spomenik in se temu primerno zamislil.

Začel sem pri moskovski razstavi in končal pri začudenju, če se izrazim na splošno o temi razmišljanj. O »začudenju« sem sklenil tole:

»Če se čudiš vsemu, je seveda neumno, če pa se ne čudiš ničemur, je to veliko lepše in iz neznanega razloga priznано za dober ton. V bistvu pa bo kaj takega težko držalo. Mislim, da je veliko bolj neumno, če se ničemur ne čudiš, kot pa če se čudiš vsemu. Poleg tega pa: če se ničemur ne čudiš, pomeni, da tudi ničesar ne spoštuješ. Neumen človek namreč ne more spoštovati.«

»Jaz pa hočem predvsem spoštovati. *Hrepenim* po tem, da bi spoštoval,« mi je pred kratkim dejal neki moj znanec.

Hrepeni po tem, da bi spoštoval! O bog, sem pomislil, kaj bi se zgodilo s tabo, če bi si drznil to natisniti!

Takrat pa sem izgubil nit. Ne maram brati nagrobnih napisov – večno eno in isto. Na nagrobni plošči poleg mene je ležal napol pojeden sendvič; neumno in povsem neumestno. Vrgel sem ga na zemljo, ker ni kruh, ampak samo sendvič. Sicer se mi zdi, da drobiti kruh na zemljo ni greh; na tla je greh. Preveriti v koledarju Suvorina.

Verjetno sem dolgo sedel, celo predolgo; to se pravi, celo zleknil sem se na podolgovatem kamnu v obliki marmornate krste. In kako se je zgodilo, da sem naenkrat začel

slišati razne stvari? Sprva na to nisem bil pozoren in sem vse skupaj zaničljivo prezrl. A pogovor se je nadaljeval. Slišim zamolkle zvoke, kot da bi imel nekdo usta pokrita z blazino; pri vsem tem pa so bili jasni in zelo blizu. Zdramil sem se, sedel in pozorno prisluhnil.

»Vaša ekscelenca, kaj takega preprosto ni mogoče, lepo vas prosim. Napovedali ste srce, jaz igram, vi pa nenadoma vržete karovo sedmico. Prej bi se bilo treba dogovoriti za karo!«

»Kako, naj torej igra na pamet? Kje je tu privlačnost?«

»Ne morete, vaša ekscelenca, brez poročstva nikakor ne gre. Morala bi imeti namišljenega soigralca in pokrite karte.«

»No, tega tukaj ne boš dobil.«

Kakšne nadute besede! Čudno in nepričakovano. En glas je bil tehten in soliden, drugi pa rahlo posladkan; ne bi verjel, če ne bi sam slišal. Na zadušnici, se mi zdi, nisem bil. Pa vendar – kako lahko tu igrajo preferanso in kaj je to za en general? Da so glasovi prihajali iz grobov, ni bilo nobenega dvoma. Nagnil sem se in prebral napis na spomeniku.

»Tu počiva telo generalmajorja Prvojedova ... viteza takih in takih redov.« Hm. »Preminul avgusta tega leta ... v sedeminpetdesetem ... Počivaj v miru, ljubi prah, do radostnega jutra!«

Hm, šment, pa je res general! Na drugem grobčku, od koder je prihajal priliznjeni glas, še ni bilo spomenika; bila je le plošča; novinec torej. Po glasu sodeč, dvorni svétnik.

»O-ho-ho-ho!« se je zaslišal že popolnoma nov glas – kakih pet sežnjev stran od generalovega prostora, iz povsem svežega groba – glas moškega iz nižjih slojev, vendar ublažen na pobožno ganjen način.

»O-ho-ho-ho!«

»Spet se mu kolca!« se je naenkrat razlegel piskajoč in nadut glas razdražene dame, zanesljivo iz visoke družbe.

»Prava muka je ležati zraven tega branjevca!«

»Nič se mi ne kolca, pa tudi jedel nisem še nič, taka je pač moja narava. Le vi, graščakinja, se tukajšnjih kapric še kar ne morete odvaditi.«

»Zakaj ste se ulegli ravno sem?«

»Položili so me, soproga in majhni otročički so me položili, nisem sam legel. Zakrament smrti! Za nič na svetu ne bi sam od sebe legel poleg vas, nobeno zlato ni tega vredno! Tu pa ležim na svoj račun, če že govorimo o ceni. Za grobček v tretjem razredu lahko plačamo, to si bomo vedno lahko privoščili.«

»Nagrabil je; je ljudi goljufal?«

»Kako naj vas ogoljufam, če pa od januarja dalje od vas nismo dobili nobenega plačila. Računček vas čaka v prodajalni.«

»No, to je pa že trapasto; tukaj terjati dolgove je po mojem zelo trapasto! Izvolite na vrh, zahtevajte od nečakinje, ona je dedinja.«

»Zdaj nimam kje zahtevati in kam iti. Oba sva dočkala svoj konec in sva v grehah pred Bogom enaka.«

»V grehah!« ga je prezirljivo oponesla pokojnica. »Da si ne drznete več govoriti z mano!«

»O-ho-ho-ho!«

»Branjevec pa vseeno kar uboga graščakinjo, vaša ekselenca.«

»Zakaj pa je ne bi ubogal?«

»Pač, ker tu spodaj vlada nov red, vaša ekselenca.«

»Kakšen nov red?«

»No, mi smo, če se lahko tako izrazim, vendarle umrli, vaša ekselenca.«

»Ajá, saj res! No, nekakšen red je le ...«

No, pa ste mi naredili uslugo; ni kaj, res ste me potolažili! Če je že tukaj prišlo do česa takega, kaj naj potem sploh iščem v zgornjem nadstropju?! Neverjetni primerki, ni kaj! Čeprav sem bil neizmerno ogorčen, sem jih vseeno poslušal še naprej.

»Ne, jaz bi znal živeti! Ne ... jaz, veste ... jaz bi znal živeti!« se je naenkrat razlegel nov glas na odseku med generalom in razdražljivo graščakinjo.

»Slišite, vaša ekscelenca, naš pa že spet začenja. Tri dni molči, nakar: 'Jaz bi znal živeti, ne, jaz bi znal živeti!' In to s kakšnim apetitom, he-he-he.«

»In z lahkomiselnostjo.«

»Kar presune ga, vaša ekscelenca. Drugače je že skoraj zaspal, veste, saj je tu že od aprila, potem pa nenadoma: 'Jaz bi znal živeti!'«

»Vseeno je dolgčas,« je pripomnil njegova ekscelenca.

»Dolgčas, vaša ekscelenca, razen če Avdotjo Ignatjevno spet malo razkačim, hehehe.«

»Ne, prihranite mi to, prosim. Ne prenesem te prepirljive kričačke.«

»Tudi jaz vaju ne morem prenašati,« se je zaničljivo odzvala kričačka. »Oba sta dolgočasna do nezavesti in nič idealnega ne znata povedati. O vas, vaša ekscelenca – in nikar se ne šopirite, lepo vas prosim – pa poznam prigo do o tem, kako vas je izpod neke zakonske postelje neko jutro lakaj s krtačo postrgal!«

»Ženska pokvarjena!« je skozi zobe zamomljal general.

»Avdotja Ignatjevna,« je nenadoma spet zavpil branjevec, »graščakinja moja, povej mi, pa brez zamere, je to trnova pot ali kaj drugega?«

»Ah, ta že spet začenja! Slutila sem, da se bo to zgodilo, saj voham njegov duh, duh se širi od njega, premetava se!«

»Nič se ne premetavam in od mene ni nikakršnega posebnega vonja; še vedno sem namreč ohranjen v popolnem telesu, kakršnega imamo, vi, graščakinja, pa ste, nasprotno, že načeti, zato je tudi duh resnično neznosen, celo za kraj, kot je tale. Samo iz vljudnosti sem molčal.«

»Ah, žaljivec grdi! Sam zaudarja, napada pa mene.«

»O-ho-ho-ho! Ko bi bila vsaj štiridesetdnevnicca že tu: solzave glasove bom zaslišal nad seboj, ženino ihtenje in tihi jok otrok!«

»Eh, po čem se mu toži: kutije* se bodo nažrli in na svidenje! Oh, ko bi se le še kdo prebudil!«

»Avdotja Ignatjevna,« je začel priliznjeni uradnik, »počakajte hipec, bodo novinci spregovorili.«

»So med njimi tudi mladi?«

»Tudi mladi, Avdotja Ignatjevna. Celo rosne mladeniče imamo.«

»Oh, kako bi se prileglo!«

»Kako, kaj še niso začeli?« se je pozanimal njegova ekscelenca.

»Celo predvčerajšnji se še niso predramili, vaša ekscelenca. Kot sami izvolite vedeti, včasih tudi po ves teden molčijo. Dobro, da so jih včeraj, predvčerajšnjim in danes kar vse skupaj navozili. Drugače je okoli nas za kakih deset sežnjev samih lanskoletnih.«

»Da, zanimivo.«

* Rus. «кутья», «кутия» oz. «коливо» – riževa ali žitna kaša z medom (ali sladkorjem, suhimi slivami, rozini ipd.). Žito oziroma zrno je simbol vstajenja, med (oziroma druge sladke sestavine) pa sreče v prihodnjem življenju. Kutija je tradicionalna sestavina na sedmini.

»Tule, vaša ekselenca, so danes pravega tajnega svétnika Taraseviča pokopali. Po glasovih sem ugotovil. Poznam njegovega nečaka, ki je malo prej krsto spuščal.«

»Hm, kje točno leži?«

»Kakih pet korakov od vas, vaša ekselenca, proti levi. Skoraj čisto pri vaših nogah ... Z njim bi se morali seznaniti, vaša ekselenca.«

»Hm ... pa ne ... ne morem jaz prvi.«

»Saj bo sam začel, vaša ekselenca. Celó laskalo mu bo, zaupajte mi, vaša ekselenca, jaz pa ...«

»Oh, oh ... oh, kaj je z mano?« je nenadoma zastokal neki nov, preplašen glasek.

»Novinec, vaša ekselenca, novinec, hvala bogu, in to tako kmalu! Drugače po ves teden molčijo.«

»Oh, kot kaže, je zelo mlad!« je zacvilila Avdotja Ignatjevna.

»Jaz ... jaz ... jaz sem zaradi poslabšanja, in tako iznenada!« je spet zajecjljal mladenič. »Še prejšnji večer mi Schulz pravi: 'Poslabšalo se vam je,' zjutraj sem pa kar naenkrat umrl. Ah! Ah!«

»No, nimaš kaj, mladi mož,« je prijazno pripomnil general, ki je bil vidno vesel novinca, »s tem se je treba pomiriti. Dobrodošli v našo tako rekoč Jozafatsko dolino. Dobri ljudje smo, boste sami videli in ocenili. Generalmajor Vasilij Vasiljevič Prvojedov sem vam na uslugo.«

»Ah, ne! Ne, ne, jaz že ne! Bil sem pri Schulzu, veste, poslabšalo se mi je, najprej me je v prsih zagrabilo in še kašelj, potem pa sem se prehladil: prsi in gripa ... in tako povsem nepričakovano ... da, glavno je to, da povsem nepričakovano.«

»Pravite, da najprej prsi,« se je blago vmešal uradnik, kot da želi opogumiti novinca.

»Da, prsi in izpljunki, potem pa naenkrat konec izpljunkov in samo še prsi, dihati nisem mogel ... in veste ...«

»Vem, vem. No, ampak če so bile prsi, bi morali prej k Ecku, ne k Schulzu.«

»Veste, jaz pa sem nameraval iti k Botkinu ... potem pa naenkrat ...«

»No, Botkin odira,« je pripomnil general.

»Ah kje, sploh ne odira, slišal sem, da zelo pozorno pregleduje in da vse kar vnaprej ugotovi.«

»Njegova ekscelenca je imel v mislih ceno,« ga je popravil uradnik.

»Ah, dajte no, vsega skupaj tri srebrne rublje, pa tako te pregleda, pa recept ... In nujno sem hotel tja, ker so mi priporočali ... Torej, gospoda, kam potem, k Ecku ali k Botkinu?«

»Kaj? Kam?« se je v prijetnem krohotu zatreslo truplo generala. Uradnik ga je pospremil s falzetom.

»Ljubi fantek! Ti ljubi, veseli fantek, kako te imam rada!« je navdušeno zacvilila Avdotja Ignatjevna. »Oh, ko bi takega poleg mene položili!«

Ne, na kaj takega pa več ne morem pristati! In to naj bi bil sodoben mrlič! Pa vendar – treba je poslušati do konca in ne prehitevati s sklepi. Ta smrkav novinec; spomnim se ga še, ko je prejle ležal v krsti – izraz preplašenega piščanca, najbolj oduren na svetu! Pa vendar – kaj je bilo potem?

Potem se je začela taka zmešnjava, da si enostavno nisem uspel vsega zapomniti, saj se jih je takrat kar nekaj prebudilo hkrati: zbudil se je uradnik – eden od državnih svetnikov, ki je takoj zapletel generala v debato o projektu nove podkomisije na Ministrstvu za *** zadeve in o verjetni s podkomisijo povezani premestitvi funkcionarjev, s čimer

ga je izjemno zabaval. Priznam, da sem tudi sam izvedel veliko novega, tako da sem se kar začudil nad potmi, po katerih je v tej prestolnici mogoče izvedeti administrativne novice. Nato se je napol predramil neki inženir, ki je še dolgo mrmral popolne neumnosti, tako da naši niso silili vanj, ampak so ga pustili, da se dodobra uleži. Končno pa je dala od sebe znake grobne oživiljenosti tudi to jutro pod katafalkom pokopana imenitna dama. Lebezjatnikov (za priliznjene in meni zelo antipatičnega dvornega svétnika poleg generala se je izkazalo, da se piše Lebezjatnikov) se je neznansko vznemiril in čudil, kako da so se tokrat vsi tako kmalu prebudili. Priznam, tudi sam sem se začudil; sicer pa so bili nekateri izmed prebujencev pokopani še predvčerajšnjim kot na primer nek zelo mlad deklič, star približno šestnajst let, ki se je ves čas hihital ... Zoprno in pohotno hihital.

»Vaša ekscelenca, tajni svetnik Tarasevič se prebujajo!« je nenadoma oznanil Lebezjatnikov z nenavadno gorečnostjo.

»A? Kaj?« je zaničljivo in s šešljivim glasom zamomljal nenadoma prebujeni tajni svétnik. V tonu njegovega glasu je bilo nekaj muhasto-ukazovalnega. Radovedno sem prisluhnil, saj sem v zadnjem času o tem Taraseviču nekaj slišal – nekaj zapeljivega in izjemno vznemirljivega.

»To sem jaz, vaša ekscelenca, zaenkrat samo jaz.«

»Kaj pa je? Kaj bi radi?«

»Samo povprašal bi rad glede zdravja vaše ekscelence; ker ni navajen, se prvič tukaj vsak počuti nekam utesnjeno ... General Prvojedov bi si želel imeti čast, da se sezna ni z vašo ekscelenco, in upa ...«

»Ne poznam ga.«

»Prosim, vaša ekscelenca, general Prvojedov, Vasilij Vasiljevič ...«

»Vi ste general Prvojedov?«

»Ne, vaša ekselenca, jaz sem samo Lebezjatnikov, dvorni svétnik, vam na uslugo, general Prvojedov pa ...«

»Neumnost! Prosim vas, da me pustite pri miru.«

»Pustite ga,« je general Prvojedov kar sam dostojanstveno ustavil nagnusno gorečnost svojega grobnega klienta.

»Niso se še zbudili, vaša ekselenca, to morate upoštevati. To je zato, ker še niso navajeni: ko se bodo zbudili, se bodo drugače odzvali ...«

»Pustite ga,« je ponovil general.

»Vasilij Vasiljevič! Hej vi, vaša ekselenca!« je nenadoma poleg Avdotje Ignatjevne glasno in zagnano zakričal nek povsem nov glas – gosposki in drzen, z modno, nebrizžno izgovorjavo in izzivalnim skandiranjem. »Že dve uri vas vse opazujem, saj že tri dni ležim; se me spomnite, Vasilij Vasiljevič? Klinevič sem, pri Volokonskih sva se srečevala, kamor so – ne vem, zakaj – tudi vas pustili.«

»Kako, grof Pjotr Petrovič ... pa ne, da ste vi ... in pri tako mladih letih ... Res mi je žal!«

»Tudi meni je žal, vendar mi je vseeno in iz vsega tega bi rad potegnil kar največ. In ne grof, ampak baron, samo baron sem. Nekakšni garjavi barončki smo, iz lakajev, zakaj je tako, pa ne vem ... Požvižgam se na to. Sem le lopov iz kvazivisoke družbe in imajo me za 'ljubkega polis-sona'. Moj oče je bil nek generalček, mati pa je bila nekoč sprejeta v en haut lieu*. Z židom Sifljem sva lansko leto spravila v promet za petdeset tisoč ponarejenih papirjev, nakar sem ga ovadil, denar pa je Julka Charpentier de Lusionan odnesla s seboj v Bordeaux. Si lahko predstavljate, da sem bil že skoraj zaročen – s Ščevalevsko, tri mesece

* V višje sfere (fr.).

manj kot šestnajst, še v šolo hodi, kakih devetdeset tisoč dote ima. Avdotja Ignatjevna, se spomnite, kako ste me pred kakimi petnajstimi leti, ko sem bil še štirinajstletni kadet, pohujšali?«

»Ah, saj to si ti, lopov! No, vsaj tebe mi je Bog poslal, ker tukaj ...«

»Po krivici ste svojega soseda veletrgovca osumili, da smrdi ... Jaz pa sem se na tihem smejal, saj sem jaz tisti, ki smrdi: pokopali so me v zabiti krsti.«

»Oh, kakšen ogabnež! Vendar sem vseeno vesela; ne boste verjeli, Klinevič, kako tukaj manjka življenja in duhovitosti.«

»No da, no da, tudi sam nameravam prispevati nekaj originalnega. Vaša ekscelenca – ne, ne mislim vas, Prvojedov – vaša ekscelenca, tisti drugi, gospod Tarasevič, tajni svétnik! Odgovorite mi! Klinevič sem, tisti, ki vas je med postom peljal k mlle Furie, slišite?«

»Slišim vas, Klinevič, me zelo veseli, in verjemite ...«

»Ne verjamem vam niti besede, požvižgam se na to! Jaz bi vas, dragi starec, najraje kar poljubil, a vas, hvala bogu, ne morem. Gospoda, vi veste, kaj je ta grand-père* ustvaril? Pred dvema ali tremi dnevi je umrl in zapustil celih štiristo tisoč državnega primanjkljaja, si lahko predstavljate? Ta suma je bila namenjena otrokom in vdovam. Ne vem, zakaj in kako, ampak z denarjem je gospodaril čisto sam, tako da ga na koncu kakih osem let že niso več niti revizirali. Predstavljam si, kakšne razpotegnjene obraze imajo in kako se ga spominjajo! Sladostrastna misel, ni res? Lani sem se vse leto čudil, od kod takemu sedemdesetletnemu starcu, ki je zbolel za podagro in hiragro, še toliko moči za razvrat, in – in tu je rešitev uganke! To so te vdove in

* Dedek (fr.).

sirote – že sama misel na njih ga je morala razvneti! ... To sem že dolgo vedel, samo jaz sem vedel – Charpentier mi je povedala; takoj ko sem izvedel, sem se ga za veliko-nočne praznike prijateljsko lotil: 'Petindvajset tisoč ali pa jutri pride revizor.' Si morete predstavljati, da je napraskal vsega skupaj le trinajst tisoč, in zato je zdaj, kot kaže, res ob pravem času umrl. Grand-père, grand-père, me slišite? «

»Chèr Klinevič, popolnoma se strinjam z vami in brez potrebe se ... spuščate v take podrobnosti. V življenju je toliko trpljenja in muk, pa tako malo povračila ... Nazadnje sem si zaželel le, da bi se umiril, in kot vidim, upam, da bom tukaj lahko izkoristil vse ... «

»Staviti grem, da je že zavohal Katiš Berestovo! «

»Koga? Katero Katiš? « je polteno zadrhtel starčev glas.

»Katero Katiš? Tukaj na levi, od mene kakih pet korakov, od vas pa deset. Tukaj je že peti dan, in če bi vi vedeli, grand-père, kakšna packa je to ... iz ugledne hiše, lepo vzgojena in ... in pošast, najhujša pošast! Tam je nisem nikomur kazal, samo jaz sem vedel ... Katiš, oglasi se! «

»Hi-hi-hi! « je odgovoril tresoč zvok deklinškega glasu, v katerem se je zaslišalo nekaj kakor vbodljaj šivanke. »Hi-hi-hi! «

»Je blon-din-ka? « je odsekano v treh zlogih zamomljal grand-père.

»Hi-hi-hi! «

»Že dolgo mi ... mi, « je jecljal starec in lovil sapo, »je bila vseč sanjarija o blondinki ... kakih petnajst let ... in točno v takih okoliščinah ... «

»Pošast! « je vzkliknila Avdotja Ignatjevna.

»Dovolj! « je odločil Klinevič. »Vidim, da je gradivo prečudovito. Takoj si bomo tukaj kar najlepše uredili. Glavno je, da veselo preživimo preostali čas; toda kakšen čas? Ej,

vi, uradnik, Lebezjatnikov ali kako, slišal sem, da so vas tako klicali!«

»Lebezjatnikov, dvorni svétnik, Semjon Jevsejič, me zelo, zelo veseli, da sem vam lahko na uslugo.«

»Požvižgam se na to, da vas veseli, a videti je, da ste vi edini, ki tukaj vse poznate. Kot prvo mi povejte (temu se namreč še od včeraj čudim), kako to, da mi tukaj lahko govorimo? Saj smo vendar umrli, a kar govorimo; kako to, da se nekako premikamo, a se hkrati ne premikamo in ne govorimo? Kakšni triki so zdaj to?«

»Če bi želeli, baron, bi vam to bolje od mene lahko pojasnil Platon Nikolajevič.«

»Kakšen Platon Nikolajevič? Ne dolgovezite, k stvari!«

»Platon Nikolajevič je naš tukajšnji samorasli filozof, naravoslovec in magister. Napisal je nekaj filozofskih knjižic, zdaj pa že kake tri mesece dokončno spi, tako da ga je že nemogoče oživiti. Enkrat na teden zamrmra po nekaj besed, ki nimajo nobenega smisla.«

»K stvari! K stvari!«

»On vse to pojasnjuje z najbolj preprostim dejstvom, se pravi s tem, da smo zgoraj, ko smo še živeli, tamkajšnjo smrt po pomoti imeli za pravo smrt. Tukaj telo še enkrat tako rekoč oživi, ostanki življenja se skoncentrirajo, vendar samo v zavesti. Tako se – ne znam se dobro izraziti – življenje nadaljuje nekako pa inerciji. Po njegovem je vse skoncentrirano nekje v zavesti in drži še kakšna dva, tri mesece ... včasih celo pol leta ... Tukaj imamo, na primer, nekoga takega, ki je že skoraj povsem razpadel, ampak enkrat na šest tednov pa nenadoma zamomlja kakšno besedico, ki je seveda popolnoma nesmiselna, o nekakšnem bobku: 'Bobek, bobek.' To pomeni, da tudi v njem še brli neopazna iskra življenja ...«

»Precej trapasto. Kako pa je potlej mogoče, da nimam voha, pa vseeno čutim smrad?«

»To je ... he-he ... Tukaj pa je naš filozof zataval v meglo. Prav v zvezi z vohom je pripomnil, da je tukaj čutiti tako rekoč moralni smrad – he-he-he! Menda gre za smrad duše, da bi se v teh dveh, treh mesecih še uspeli spametovati ... In baje je to tako rekoč zadnje usmiljenje ... A zdi se mi, baron, da je vse to že nekakšen mistični nesmisel, povsem opravičljiv v njegovem stanju ...«

»Dovolj, prepričan sem, da je tudi vse, kar sledi, popoln nesmisel. Bistvo je v tem, da gre za dva ali tri mesece življenja in na koncu – bobek. Predlagam vam, da ta dva meseca preživimo kar se le da prijetno in da v ta namen zaživimo po povsem novih pravilih. Gospoda, predlagam, da se ničesar ne sramujemo!«

»Oh, dajmo, dajmo, ne sramujemo se ničesar!« je bilo slišati številne glasove in, čudno, med njimi tudi povsem nove glasove, torej tistih, ki so se medtem zbudili. V znamenju soglasja in posebne pripravljenosti je zagrmel bas tedaj že povsem budnega inženirja. Dekle Katiš se je veselo zahihitalo.

»Oh, kako si želim, da se ne bi ničesar sramovala!« je z navdušenjem vzkliknila Avdotja Ignatjevna.

»Slišite, če si celo Avdotja Ignatjevna želi, da se ne bi ničesar sramovala ...«

»Ne, ne, ne, Klinevič, sramovala sem se, tam sem se vsekakor sramovala, tukaj pa si grozno, grozno želim, da se ni bi ničesar sramovala!«

»Če vas prav razumem, Klinevič,« je zabasiral inženir, »želite tukajšnje ... tako imenovano življenje urediti po povsem novih in razumnih pravilih.«

»No, na to se požvižgam! Glede tega počakajmo na Kudejarova, včeraj so ga prinesli. Zbudil se bo in vam

vse pojasnil. To vam je oseba, pravi gigant! Jutri, se mi zdi, bodo privlekli še nekega naravoslovca, verjetno nekega oficirja, po treh ali štirih dneh pa, če se ne motim, še nekega feljtonista in vse kaže, da kar skupaj z urednikom. Sicer pa, vrag jih pocitraj, samo da se nas zbere ena skupnica, pa se bo vse samo od sebe uredilo. Zaenkrat želim samo, da ne bi lagali. To je tudi vse, kar hočem, kajti to je glavno. Živeti na zemlji in ne lagati je nemogoče, saj sta življenje in laž sinonima; no, tukaj pa za zabavo ne bomo lagali. Saj grob pa le nekaj velja, hudiča! Vsi bomo na glas pripovedovali svoje zgodbe in se ne bomo ničesar sramovali. Najprej bom jaz povedal o sebi. Veste, jaz sem eden od pohotnežev. Vse to je bilo tam na vrhu zvezano z gnilimi vrvmi. Proč z vsemi vrvmi, ta dva meseca bomo preživeli v najbolj brezsrarni resnici! Razkrili se bomo in razgalili!«

»Razgalili, razgalili!« so zakričali na ves glas.

»Grozno, grozno se želim razgaliti!« je zacvilila Avdotja Ignatjevna.

»Ah ... ah ... vidim, da bo tu še veselo, nočem več k Ecku!«

»Ne, jaz bi znal živeti, veste, ne, znal bi živeti!«

»Hi-hi-hi!« se je hihitala Katiš.

»Glavno je, da nam nihče ne more tega prepovedati! Čeprav se Prvojedov, kot vidim, jezi, me z roko ne more doseči. Grand-père, se vi strinjate?«

»Popolnoma, popolnoma se strinjam in bom z veseljem sodeloval, vendar pod pogojem, da Katiš s svojo bi-o-grafijo začne prva.«

»Protestiram! Na vso moč protestiram!« je neomajno spregovoril general Prvojedov.

»Vaša eksclenca!« je vzburjeno in z znižanim glasom momljal in hitel prepričevati lopov Lebezjatnikov: »Vaša

ekselenca, za naju bo celo bolj koristno, če se strinjava. Tu je, saj veste, to dekle ... in končno vse te najrazličnejše zadevice ...«

»Dekle ja, ampak ...«

»Koristneje bo, vaša ekselenca, pri moji duši, da bo! Dajte no, vsaj za vzorec, vsaj poskusimo lahko ...«

»Človeku niti v grobu ne pustijo, da bi se umiril!«

»General, kot prvo v grobu igrate preferanso, kot drugo pa se na vas po-žvi-žga-mo,« je skandiral Klinevič.

»Spoštovani gospod, prosim, da se ne spozabljate.«

»Kaj? Pa saj ne sežete do mene, od tu vas lahko dražim kot Julkinega psička. In sploh, gospoda, kakšen general pa je on tukaj? Tam je bil general, tukaj pa je navadna figa!«

»Ne, nisem figa ... Tudi tukaj sem ...«

»Tukaj boste zgnili v krsti, za vami pa bo ostalo le šest bakrenih gumbov.«

»Bravo, Klinevič, ha-ha-ha!« so zarjaveli glasovi.

»Služil sem svojemu vladarju ... Tudi rapir imam ...«

»Le za miši klati je dober! Poleg tega pa ga niste niti enkrat izvlekli.«

»Vseeno, gospoda, bil sem del celote.«

»Deli celote so lahko zelo različni!«

»Bravo, Klinevič, bravo, ha-ha-ha!«

»Jaz pa ne vem, kaj je to rapir,« je razglasil inženir.

»Pred Prusi bomo bežali kot miši, do kraja nas bodo potolkli!« je zakričal oddaljen in meni neznan glas, ki se je dobesedno dušil od navdušenja.

»Rapir, gospod, je čast!« je kriknil general, a slišal sem ga samo jaz. Dvignilo se je dolgo in divje rjojenje, protest in vpitje, razločiti se je dalo pa samo histerično in nepotpežljivo vreščanje Avdotje Ignatjevne.

»Dajmo hitreje, hitreje! Ah, kdaj se bomo že nehali sramovati!«

»O-ho-ho-ho! Za dušo je to prav zares križev pot!« se je razlegel glas moškega iz nižjih slojev in ...

In takrat sem nenadoma kihnil. Zgodilo se je iznenada in nehote, toda učinek je bil pretresljiv: vse je utihnilo, kot da smo na pokopališču, razblinilo se je kot sanje. Zavladala je resnično grobna tišina. Ne mislim, da bi jih bilo sram pred mano; saj so se ja odločili, da se ne bodo ničesar sramovali! Čakal sem še kakih pet minut – niti besede, niti glasu. Prav tako bi težko rekel, da so se bali ovadbe na policiji; kaj tukaj sploh lahko naredi policija? Nehote torej sklepam, da morajo imeti neko skrivnost, ki je smrtnikom neznana in ki jo ljubosumno skrivajo pred njimi.

No, dragi moji, sem pomislil, še vas bom obiskal, in s temi mislimi zapustil pokopališče.

Ne, to mi ne gre v glavo; ne, res ne! Bobek me ne vznemirja (na, to je torej ta bobek!).

Razvrat na takem mestu, razvrat zadnjih upov, razvrat uvelih in gnijočih trupel ... In celo brez prizanašanja poslednjim trenutkom zavesti! Ti trenutki so jim dani, poudarjeni so jim in ... Ampak glavno, glavno, da na takem mestu! Ne, to mi ne gre v glavo ...

Pogledal bom v drugih razredih, povsod bom prisluhnil. Ravno za to gre, da je treba povsod prisluhniti, in ne samo na enem koncu, če si hočeš ustvariti predstavo. Morda naletim še na kaj tolažilnega.

K temle se pa vsekakor vrnem. Obljubili so svoje biografije in najrazličnejše anekdote. Fej! Ampak bom šel, moram iti; stvar vesti!

Tole bom odnesel v *Graždanina*; tudi portret nekega urednika od tam so razstavili. Morda bodo natisnili.